

تنوع زیستی

تهیه کننده:

مهندس مصطفی بهبهانی

بهنوش قاسمی

مقدمه:

عنوان فوق، مربوط به کتابی است که در سال ۱۹۹۳، توسط آقای ادوارد ویلسون، نگاشته شد. آغاز نگارش این کتاب، در آمازون صورت گرفته و نویسنده احساسش را در مورد طوفانهای مهیب و صاعقه که در دل شب تاریک، جنگلهای آمازون را فروزان می‌کند، به رشته تحریر درآورده است. بسیاری از نویسندگان معتقدند که: این کتاب از پیچیدگی خاصی برخوردار است، ولی نویسنده براین باور است که این کتاب، فراتر از یک نوشته ادبی است. زیرا او اکثر زندگی حرفه‌ای خود را به منظور بررسی بارانهای جنگلهای گرمسیری و حشرات موجود در آن مناطق، صرف نموده است.

علاقه وافر نویسنده به درختان و حشرات موجود در آن، امری مشخص و از علاقه بسیاری از متخصصان محیط زیست، فراتر است. این کتاب، راهنمای بسیار خوبی، برای علم اکولوژی و فرضیه جدید داروین، در مورد تکامل، بویژه در ارتباط با نظریاتی در مورد مبدأ اولین گونه‌ها (که توسط ارنست، مایز معلم آقای ویلسون در دانشگاه هاروارد ارائه شده) است. مباحثی از این کتاب به محکوم ساختن فعالیت‌های بشر که بسیاری از این گونه‌ها را تهدید می‌نماید و باعث کاهش تنوع زیستی در سیاره، می‌شود، اختصاص دارد.

ارتباط اکولوژی و تنوع زیستی

بحثهای عامیانه در موضوع محیط زیست، مفاهیم این واژه را کم ارزش نموده است. به طوری که بسیاری از افراد فراموش کرده، اکولوژی به نظامی

علمی نسبت داده می‌شود، که ارتباط بین موجودات زنده و محیط زیست را مورد نگرش قرار می‌دهد بسیاری از خسارتهای پیش‌بینی شده به محیط زیست، امری واقعی می‌باشد و لازم است، جهت درک بهتر، مفهوم اکولوژی مورد بررسی قرار گیرد، هرچند اکولوژی علمی و فرضیه زیست محیطی در ارتباط کامل با یکدیگر هستند.

آقای ویلسون در این زمینه، فعالیت بسیار نموده است و تشریح موضوعات و نظریات او، بسیار بلیغ و شیوا است. تاکسونومی (علم رده‌بندی) شاخه‌ای از بیولوژی است، که اقدام به طبقه‌بندی موجودات زنده می‌نماید و تاکنون حدود ۱/۴ میلیون موجود زنده را نامگذاری نموده است. بیولوژی، برای اکثریت گونه‌های مختلف یک نام برگزیده است. در حقیقت، شمار موجودات زنده نامگذاری شده و نامگذاری نشده به ده میلیون موجود می‌رسد. البته می‌توان، این تخمین را نادیده انگاشت و با دیدی وسیع، تعداد موجودات زنده را صد میلیون موجود به حساب آورد.

آقای ویلسون، براساس ده میلیون گونه، شمار نابودی را در بیش از ۷۰ گونه در روز (که اکتر اکرم و سوسک هستند)، پیش‌بینی نموده است. او همانند بسیاری از طرفداران حفظ منابع طبیعی، سعی بر ارائه دلایل محکم و علمی برای حفظ اکوسیستم به صورت بکر و استفاده‌های آن برای مردم جنگل نشین دارد.

وی در صفحه‌های آخر این کتاب، اصطلاح Biophilia را مطرح می‌کند و می‌گوید: مردم جهان ناآگاهانه به سمتی حرکت می‌کنند، که آنها را به زندگی اجدادیشان پیوند می‌زند، در صورتی که رشد اقتصادی ادامه یابد، اکثریت مردم جهان وقت و پول کافی جهت

● مشکلات اقتصادی نیز، موجب صدمات و زیانهای قابل تعمقی به اکوسیستم شده است، در صورتی که، اکثر مردم جهان، به احیاء و توسعه محیط زیست علاقمند هستند. اکولوژیست‌ها باید در حمایت از تنوع زیستی: استدلالهای علمی - اقتصادی آماده باشند. نباید خاموش بنشینند و امیدوار باشند، که روزی داروی ضد سرطان جدیدی از درختان گرمسیری بدست آید تا جهان را ترغیب به حفظ جنگل بنماید.

۹۰ جهاد

لذت بردن از مواهب طبیعت دارند و نسل‌های آیند، نسل‌های کنونی را برای تخریب و نابودی طبیعت، نفرین می‌کنند. زیرا نسل کنونی گونه‌ها و اکوسیستم‌های بسیاری را که از هر نظر، برای بشر مفید هستند و چشم‌اندازی بس زیبا دارند، تخریب می‌نمایند.

مشکلات اقتصادی نیز، موجب صدمات و زیان‌های قابل‌تعمقی به اکوسیستم شده است، در صورتی که، اکثر مردم جهان، به احیاء و توسعه محیط زیست علاقمند هستند. اکولوژیست‌ها باید در حمایت از تنوع زیستی؛ استدلال‌های علمی - اقتصادی آماده باشند. نباید خاموش بنشینند و امیدوار باشند، که روزی داروی ضد سرطان جدیدی از درختان گرمسیری بدست آید تا جهان را ترغیب به حفظ جنگل بنماید.

● تنوع زیستی در ایران

آنچه اشاره نمودیم، نکاتی مهم از کتاب "تنوع زیستی" بود که مجموعاً تنوع زیستی را بیان و اثرات تخریب و از بین بردن گونه‌های حیوانی، حشرات و گیاهان را تشریح نمود.

اکنون نگاهی گذرا به کشور خودمان بیندازیم و اندکی مسائل تنوع زیستی را مورد نگرش قرار دهیم، کشور با توجه به موقعیت جغرافیایی، وضعیت آب و هوایی و اقلیمی جنس و نوع خاک و زمین، پستی و بلندی و ارتفاعات مختلف که در پهنه آن گسترش دارد کویرها و دریاهای شمال و جنوب که جزء جدانشدنی آن به شمار می‌رود، موجب تنوع زیستی کم نظیری را فراهم کرده است. به نحوی که یکی از متنوع‌ترین، کشورهای از نظر شرایط اکولوژیک به شمار می‌رود. بدیهی است، گیاهان و جانوران متنوعی نیز در این

سرزمین کنار هم زیست می‌نمایند. با اندکی توجه، به گونه‌های گیاهی و حیوانی سواحل دریای خزر نظر می‌افکنیم که کاملاً متفاوت بنا سایر قسمتهای کشورمان است. سیمای ارتفاعات زاگرس نیز، دارای تنوع زیستی مربوط به خود و مدیریت‌های است. کویرهای خشک مرکزی ایران و اراضی شور نیز، چهره زیستی متفاوتی را با سایر مناطق کشور دارد. در هر بخش، گیاهان و حیوانات متنوعی زیست می‌کنند، وقتی به سواحل خلیج فارس نظر می‌افکنیم؛ گیاهان ماندابی و ساحلی با سایر قسمتها متفاوت هستند.

تنوع منابع بیولوژیک کشورمان، حاصل شرایط محیطی، نظیر: تغییرات درجه حرارت در شمال غربی کشور تا ۳۵- درجه سانتیگراد در زمستان و در کرانه‌های خلیج فارس تا ۵۰+ درجه سانتیگراد در تابستان است. نوسان این تغییرات در یک زمان و یک روز، بین سردترین نقطه و گرمترین نقطه کشور، حداقل ۳۰ درجه سانتیگراد است. ارتفاع از سطح دریا از ۲۶- متر تا ۵۷۷۰+ متر متفاوت است و بخش عظیمی از کشورمان، بیش از ۱۲۰۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. از نظر بارندگی و رطوبت نیز، تنوع و تغییرات جالبی وجود دارد. در حاشیه دریای خزر؛ در بعضی نقاط سالیانه تا ۲۰۰۰ میلیمتر بارش دارد. در حالی که در کویرهای خشک مرکزی حتی در برخی سالها، کمتر از ۲۰ میلیمتر بارندگی می‌شود. تنوع فلور و پوشش گیاهی ایران، مدیون تضادهای منابع فیزیکی، سابقه پوشش گیاهی طبیعی و پتانسیل و روند تکاملی آن است. به عقیده صاحب‌نظران علوم محیطی و بیولوژی کشورمان، با وجود حمایت از تنوع زیستی و تلاشهایی که انجام شده، هنوز مناطق غنی بیولوژیک کشور مشخص نشده و نقشه‌هایی که الگوی انتشار، مراکز بوم‌زایی و تنوع زیستی کشور، اعم از گیاهی یا جانوری را نشان دهد تهیه نشده است. حفاظت از تنوع زیستی، به مناسبت روشن نبودن استراتژی یا سیاست ارگانه‌های مشمول، از دیگر مشکلات به شمار می‌رود. پیشنهاد می‌شود، همواره طرح‌های مدیریتی، به زیربنای ارزیابی توان اکولوژیکی و نیازهای اقتصادی و اجتماعی، مجهز شود. ولی نکته اساسی و مهم این که رفتار جامعه ما در اواخر قرن بیستم و ابتدای قرن بیست‌ویکم، به این

منبع خدادادی و شاهکار خلقت، چگونه باید باشد. این تکرار مکررات است که بیان می‌نماییم، فلان نسل گیاهی یا حیوانی در شرف نابودی و اضمحلال است یا روزانه چه تعدادی از گونه‌های حیوانی و گیاهی را از دست می‌دهیم یا با تیلینات و فراخوان مقالات سمینار یا کنفرانس تشکیل دهیم و جنبه‌های موضوع را مورد بحث کارشناسی قرار دهیم. سابقه نشان داده، نبرد کارشناسی و تخصصی، بسیار قوی بوده است ولی، از نظر انتقال این اطلاعات به جامعه، دچار خسران شده‌ایم. به این دلیل، همواره تخریب جنگل، تخریب به پارکها و مناطق حفاظت شده، تالابها، مراتع و غیره کم و بیش ادامه دارد. آنچه مهم است، این که مردم عامی که اکثریت جامعه را تشکیل می‌دهند، نسبت به این مسأله فحدر مطلع هستند. هرکجا در پهنه ایران زمین قدم می‌گذاریم، با محدودیتهایی حتی در مورد رؤیت این منابع طبیعی مواجه هستیم. قدری بیندیشیم که مسائل متن کارشناسی تخصصی صحیح کدام اطلاعات مستمر را در این زمینه‌ها به مردم ارائه داده است کدام مرکز نمایش دائمی و قابل دسترسی را برای آنها تدارک دیده و کدام توره‌های بازدیدی و مطالعاتی اکولوژیکی را برای آنان، فراهم نموده‌ایم. در سال جدید، چه تعداد جزوه، بروشور و مقاله به زبانی ساده برای جامعه نوشته‌ایم. در نهایت، چگونه باید انتظار داشته باشیم، وقتی آنها برپاين باورند که، جنگل متعلق به جنگل‌بانی و شکار مربوط به شکاربانی است و احساس تعلق نسبت به این منابع ندارند.

آنچه در این مقاله، شایسته ذکر می‌باشد، این است که باید حفاظت از این منابع را با تعویض فکر مردم، ملی نماییم، نه این که منابع فیزیکی موجود را دستخوش تغییر کنیم.

بعنوان حسن ختام، قدری در این آیه شریفه قرآن از سوره حجر آیه ۱۹، تعمق نماییم که می‌فرماید:

والارض مددناها والقینا فیها رواسی و ابنتنا فیها من کل شیء موزون

زمین را بگسترده‌ایم و در آن کوه‌های عظیم برهنده‌ایم و در آن از هر گیاه و نبات متناسب و موافق حکمت و عنایت برویاندیم.